

Glimt fra mitt arbeide som diplomat

Offiser, kammerherre og hoff-sjef Ingvald M. E. Smith-Kielland. Tittlene alene forteller om et opplevelsedyktig liv rikt på erfaringer.

Minister Smith-Kielland fortalte i et foredrag under tittelen «Glimt fra mitt arbeid som diplomat» en del fra sitt begivenhetsrike liv. Foredraget i Oslo Militære Samsjund gjengis i Norsk Militært Tidsskrift praktisk talt in extenso med elskverdig tillatelse fra forfatteren.

Minister Smith-Kielland valgte diplomatiet da han i 1929 tok avskjed som offiser, men allerede fra 1919 var han tilknyttet utenriksdepartementet.

Artikkelen er interessant i sin helhet, men mange vil kanskje

Av minister Ingvald M. E. Smith-Kielland

sette ekstra pris på beretningen om de forskjellige utenriksministere og ikke minst minister Smith-Kiellands egne inntrykk fra de tragiske år i etterkrigens Tsjekkoslovakia som endte med Jan Masaryks tragiske død.

Når jeg skal gi noen «glimt» fra mine opplevelser som tjenestemann i utenriksstaten, vil det naturligvis — i all ubeskjedenhet — måtte bli en fremstilling av hva jeg selv har deltatt i og observert. Men først skal jeg gi en kort orientering om våre utenriksministre.

I Utenriksdepartementets «Røde kalender» står i alt oppført 19 navn på utenriksministre som har tjenestgjort siden UD ble opprettet den 15. juni 1905. I alt har det imidlertid vært 24 ombytter i stillingen i det forløpne tidsrom. 5 av utenriksministrene er som følge av de forskjellige endringer i regjeringene kommet tilbake i stillingen. Således har f. eks. Christian Fredrik Michelet vært utenriksminister to ganger, Johan Ludvig Mowinckel fire ganger, hvorav tre ganger tillike som statsminister, og Halvard Lange to ganger. Lange er den utenriksminister som har innehatt stillingen lengst, nemlig i 20 år,

professor Edvard Bull kortest, nemlig i de 17 dager Hornsrud var regjeringssjef.

Antallet av de her akkrediterte sendemenn er steget fra 6—8 i 1905 til 105 i dag. Men bare 40 av disse har fast bopel i Oslo.

Den første norske utenriksminister var Jørgen Løvland. Han ble medlem av Christian Michelsens regjering av 11. mars 1905 og var som sådan statsminister i Stockholm. Han gikk av da kong Oscar II nedla veto mot konsulatloven, og hele regjeringen søkte avskjed. Allerede den 15. juni 1905 påtok han seg å organisere det nye Utenriksdepartement og gjorde dette på en utmerket måte. Men han hadde en konkurrent til utenriksministerstillingen i minister Fritz Wedel Jarlsberg som i sin bok «1905 — Kongevalget» har omtalt at statsminister Michelsen allerede i juni måned hadde nevnt for ham at han gjerne ville ha ham til utenriksminister. Dette hadde Løvland til å begynne med vært helt enig i, og både muntlig og skriftlig gitt uttrykk for dette til Wedel.

Wedel gikk derfor i gang med å utarbeide budsjettforslag for den nye utenrikssteneste og satte også opp forslag til hvilke stillinger vi burde ha i utlandet, samtidig som

han sa til Michelsen at man foreløbig ikke måtte sende gesandter til utlandet, da disse ikke ville bli tatt imot av de fremmede regjeringer.

Senere utførte han som bekjent samtidig med Fridtjof Nansen viktige utenrikspolitiske oppdrag i forbindelse med oppløsningen av unionen med Sverige.

Wedel var så sikker på at han skulle bli utenriksminister at han kjøpte Skaugum til bolig.

Da de forskjellige spørsmål var blitt løst, først ved folkeavstemningen om unionsoppløsningen og senere ved den nye avstemning om monarki eller republikk, viste det seg imidlertid at Løvland likevel ønsket å bli utenriksminister. I Stortinget var det også stemning for dette, da man var engstelig for at Wedel ville bli for enerådig. Michelsen kom der ved i en meget vanskelig stilling, da han som nevnt hadde tilbudt Wedel Jarlsberg utenriksministerstillingen. Wedel trakk seg imidlertid frivillig tilbake, og Løvland ble i statsråd den 27. november 1905 hos Kong Haakon VII utnevnt til utenriksminister.

— —

Hvordan kom så jeg til å gå inn i utenriks tjenesten? Jeg hadde tatt sikte på en militær løpebane. Først og fremst var jeg «arvelig belastet» ved at min farfar, oberst i kavaleriet, Ingvald Smith, stod for meg som et eksempel. Han hadde vært et ivrig medlem av Christiania Militære Samfund, hatt mange tillitsverv, og ble æresmedlem etter at han hadde forestått byggearbeidet av vårt samfunnshus og var formann her ved innvielsen i 1878. Jeg har skrevet hans biografi i boken om Samfundets Portrette og henviser til den.

Min far var også kavalerioffiser, og som gutt tilbrakte jeg ofte sommeren hos ham på Gardermoen.

Jeg gikk derfor inn på Krigsskolen, hvor jeg avla eksamen i 1911. To år etter tok jeg eksamen ved den Militære Høiskole, og høsten 1913 ble jeg aspirant i Generalstaben.

Etter 4 års tjeneste i Generalstaben tjenestgjorde jeg fra 1917 til 1919 ved Krigsskolen, og var samtidig lærer i fransk.

Jeg var allerede innstillet til å fortsette i Generalstaben da jeg ved en tilfeldighet kom til å få tilbud om å få ansettelse i Utenriksdepartementet. Jeg var i et selskap sammen med noen venner, og da jeg gikk hjemover med min venn, sekretær Rolf Andvord, fortalte han meg at det nå var opprettet et nytt kontor i Utenriksdepartementet. Traktatkontoret, som ville bli en meget interessant arbeidsplass. Sjef for kontoret var August Esmarch, tidligere fastlønnet løytnant med eksamen fra den Militære Høiskole og dessuten med en glimrende juridisk embedseksamen.

Andvord sa til meg: «Du kan jo fransk, og vi trenger en franskkyndig sekretær». Jeg sa at dette måtte jeg sove på, og etter å ha betenkt meg noe og konferert med min kone, slo jeg til og meldte meg for den daværende utenriksminister Nils Ihlen. Dette var altså i 1919.

I den korte tid Ihlen hadde igjen av sin utenriksministerfunksjon fikk jeg liten anledning til å arbeide for ham. Men noen år senere opplevde jeg virkningen av den såkalte «Ihlens erklæring» og Svalbard og Grønland. Jeg kommer tilbake til denne erklæring senere.

ØSTGRØNLANDS-FORHANDLINGENE i 1922

Mens Michelet var utenriksminister førtes det forhandlinger med Danmark om nordmenns fangstrettigheter på Øst-Grønland. Fra norsk side ble det oppnevnt en delegasjon med Johan

Ludvig Mowinckel som formann og Carl Joachim Hambro, Halvdan Koht og Kristian Høgset som medlemmer — altså en representant for hvert av de daværende største politiske partier. Som sekretær ble utnevnt sekretærer i Utenriksdepartementet Frede Cactberg og Ingvald Smith-Kielland. Fra dansk side møtte tidligere conseilpresident I. C. Christensen som formann og som medlemmer baron Redz-Thot, Thorvald Stauning, senere statsminister, og herr Hassing Jørgensen. Danske sekretærer var kontorsjef i Udenrigsministeriet Bolt-Jørgensen og sekretær samme sted Gustaf Rasmussen. Etter 2ten verdenskrig var Rasmussen dansk utenriksminister.

I. C. Christensen, som representerte det danske bondevenstre, var en gammel politiker som allerede i 1905 var dansk statsminister, og på det varmeste støttet prins Carls kandidatur som Norges konge.

Øst-Grønlands-forhandlingene begynte i København og fortsatte i Kristiania. Det var meget vanskelige, men overmåte interessante forhandlinger. Danskene hevdet nemlig at hele Grønland tilhørte Danmark, mens vi fra norsk side hevdet at Øst-Grønland var «terra nullius» — Ingenmannsland. — Danskene hevdet også at utenriksminister Ihlen hadde avgitt erklæring til den danske sendemann i Kristiania, kammerherre Krag, om «at Norge ikke skulle gjøre noen vanskeligheter når Danmark krevde overhøyhet over hele Grønland». Til gjengjeld var Danmark villig til — undertegne traktaten om norsk suverenitet på Svalbard. Utenriksminister Ihlen hadde vært meget forsiktig før han avgav denne erklæring til den danske sendemann. Saken hadde vært behandlet i såvel regjering som i Stortingets Konstitusjonskomité. Ingen hadde tilsynelatende vært oppmerksom på de jakt-, fiske- og fangstrettigheter som

norske fangstfolk hadde håndhevet i flere år på Øst-Grønlands kyst, tildels med overvintrings-ekspedisjoner.

Det hersket stor meningsforskjell om hvorledes man best skulle formulere innledningen til denne traktat fordi begge land skulle reservere seg sitt standpunkt med hensyn til suverenitets spørsmålet, som jo var stikk motsatt. Og diskusjonen var meget livlig, særlig mellom professor Koht og Hassing Jørgensen, som stadig påberopte seg Ihlens erklæring, hvori Norge jo hadde gitt tilsagn om at man ikke skulle gjøre noen vanskeligheter med hensyn til Norges godkjennelse av Danmarks overhøyhet over hele Grønland. En gang gikk det så voldsomt og høyroster for seg at den sindige I. C. Christensen måtte si til de to «kamphaner» at de fikk ta sine pistoler og gå inn i sideværelset og avgjøre saken der.

Noe resultat ble det ikke i København, og det ble besluttet å fortsette forhandlingene i Kristiania. De fortsatte forhandlingene i Kristiania gikk imidlertid meget greit, og avtalen ble avsluttet og godkjent av Stortinget.

Den lot spørsmålet om suvereniteten ubesvart, men sikret både norske og danske statsborgere like rett til å drive næringsvirksomhet på Øst-Grønland mellom 60° 27' og 81° 21' n. br. samt rett til å erverve grunn og opprette stasjoner i vitenskapelig og humanitært øyemed. Avtalen fikk en varighet på 20 år, og ble senere fornyet for nye 20 år.

Imidlertid okkuperte nordmennene i 1931 Eirik Raudes Land, hvilket som bekjent førte til at Danmark brakte saken inn for den Internasjonale Domstol i Haag, som i 1933 tilkjente Danmark suvereniteten over Øst-Grønland.

Velkommen til fjello!

velkommen til Highland Hotel, Geilo.
 Hotellet er i dag et av Norges nyeste og mest moderne hoteller med 180 senger, store salonger, barer og en flott festsal som vi har fått mye ros for. Internasjonalt orkester spiller til dans hver aften. Innendørs svømmehall, trimrom, minigolf, tennis, båter og hester.
 Opplev natur, avkopling, intimt miljø og god servering hos oss.
 (Skal De arrangere KONGRESS eller MØTER, be om vår spesialbrosjyre.)

HIGHLAND HOTEL

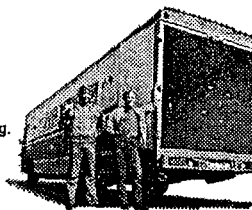
ÅPENT HELE ÅRET

Henv. telefon Geilo 401 - 402 eller Deres reisebureau.

Innehavere: Karen og Sverre Værnø.

"Flyttebussen" til tjeneste

Alt etter Deres ønsker tar vi oss av pakking, lasting, forsikring, kjøring, lossing og utpakning. Deres flytteless er i trygge hender hos Håkull. Våre flyttesjåfører har lang erfaring. Ring og be om tilbud.

Flyttransport

HÅKULL TRANSPORT AS

Hovedkontor: Tlf. (045) 65 074 - Postboks 283, 4301 Sandnes.
 Oslokontor: Telefon (02) 41 24 24, Intertransport, Oslo: Telefon (02) 42 16 88

Når kurs eller møter skal legges til Nord-Trøndelag, er valget enkelt:

Telefon (077) 61 180
 7700 STEINKJER

- * 115 gode senger i
- * 60 nyoppussede rom, de fleste m/bad, dusj og wc.
- * 2 gode kurslokaler med plass til 30/50
- * Flere grupperom.
- * Utstyr for konferanser.
- * Kursrutinert personale.
- * Selskapslokaler med plass til opptil 120 personer.
- * Alle rettigheter for sluttede selskaper.

TRAKTATFORHANDLINGENE MED «VIN-LANDENE»

Arbeidet i Utenriksdepartementets Traktatkontor ble som sagt meget omfattende. Det var avholdspolitikken som jo i den siste del av første verdenskrig bevirket at det ble innført totalforbud mot brennvin og vin, og dette førte til store vanskeligheter for vår eksport, særlig av fiskeprodukter, til Spania, Portugal og ikke minst Frankrike. Også skipsfarten kom i vanskeligheter. Det ble derfor tatt skritt til å oppta forhandlinger med de nevnte land, og en omfattende traktatkomisjon ble oppnevnt med representanter for de interesserte næringsorganisasjoner.

Norges viktigste forhandler med «vin-landene» var vår sendemann i Paris, Wedel Jarlsberg. Ingen kunne greie dette bedre enn han, for allerede som norsk-svensk minister i Madrid i 1890-årene hadde han avsluttet en rekke handelsavtaler med disse landene og hadde også ved sin representasjonsvirksomhet skaffet seg en enestående posisjon blant de personer som stelte med disse saker i vedkommende land.

Forhandlingene førte omsider til et resultat. Vi måtte opprette vårt Vinmonopol og nedlegge all privat vin- og brennevinshandel. Avholdssaken medførte hyppige regjeringssaker med ombytte i utenriksministerstillingen. Etter Michelet kom Arnold Ræstad som utenriksminister. Ved hans utnevning var minister Wedel Jarlsberg kommet til Kristiania og nærret nok et visst håp om selv å bli utenriksminister. Han hadde jo også under Versailles-forhandlingene som nevnt skaffet Norge Svalbard og det hersket en viss spenning om hvem som skulle bli utenriksminister. Så kom meddelelsen om at Arnold Ræstad var blitt utnevnt. Han hadde som ung mann oppholdt seg meget i Paris og delvis arbeidet for Wedel. Se-

kretær Andvord fant da på at han skulle få Ræstad med på Grand for å hilse på Wedel Jarlsberg. Dette lyktes også, og det så egentlig ikke ut til at Wedels skuffelse stakk så dypt likevel.

Da jeg under traktatforhandlingene med vin-landene fikk øynene opp for de ulemper som den daværende norske alkohollovgivning førte til for våre næringsinteresser, besluttet jeg å melde meg ut av avholdsorganisasjonen. Helt siden gymnasetiden hadde jeg vært organisert avholdsmann. Jeg var således formann i Gymnasiastenes Avholdsforening og senere i Studentenes Avholdsforening, og til slutt til og med formann i Norges Studerende Ungdoms Avholdsforbund.

Det var mens jeg var gymnasiast og student, og senere også som ung offiser en sterk ideell bevegelse for å motarbeide overdreven alkoholbruk blant ungdommen. Det passet bra for meg som også disse år var meget aktiv skiløper og friidrettsmann. Trening krevde jo avhold både fra alkohol og tobakk. I en artikkel som ble trykt i Norsk Idrætsblad med tittelen «Avhold og Idræt» ivret jeg for at det ikke skulle drikkes så meget ved premieutdelinger og på andre idrettsfester.

Utenriksminister Arnold Ræstad led nederlag på sin politikk overfor vin-landene. Regjeringen hadde forsøkt seg med å innføre bestemte hetvinskvoter til teknisk og medisinsk bruk. Men det var vanskelig å bruke alt, og lagrene ble overfyte. Gunnar Knudsen uttalte at man kunne slå overskuddet ut i rennesteinen. Ræstad måtte overlate stillingen som utenriksminister til Johan Ludwig Mowinkel. Og senere måtte også han med regjeringen Blehr overlate styret til statsminister Halvorsen, og Michelet kom tilbake som utenriksminister i vel ett år. Han ble som medlem av Abraham Berges regjering stillet for Riksrett

for å ha benyttet Statens midler uten Stortingets vitende til støtte for nødlidende banker. De anklagede ble imidlertid frifunnet.

DELTAGELSE I IDRETTSARBEIDET

Jeg kom tidlig inn i administrasjonen av idrettsarbeidet. Som kadett var jeg formann i Kadettens Idrætsforening og gjennom den i Kristiania Skikreds. Jeg deltok da meget aktivt i skirenn og på Moen fikk jeg idrettsmerket i gull. Jeg ble tidlig valgt inn i styret i Foreningen til Ski-Idrættens Fremme og ble generalsekretær i Det Internasjonale Skiforbund (FIS) da Østgaard var president der. I 1934 ble jeg formann i Norges Skiforbund, og i et par år hadde jeg vært Hærens konsulent for idrett.

Alt dette førte til at jeg ble leder av skitropper i utlandet og deltok i skikongresser i en rekke land. Det harmonerte meget godt med min tjeneste i Utenriksdepartementet, hvor jeg i 1930 ble utnevnt til byråsjef. Da det ikke var anledning til å inneha mer enn ett embede, måtte jeg i 1929 søke avskjed som offiser, og gikk av som premierløytnant med kapteins grad.

Blant de utenlandsreiser jeg hadde må jeg nevne min ledelse av de kombinerte ski- og skøyetropper til de Olympiske Vinterleker i Lake Placid i 1932. Jeg kan ikke gå i detaljer, men resultatet såvel for ski- som skøyeløperne ble så godt at vår minister i Washington Halvard Bachke skaffet hele troppen audiens i Det Hvite Hus hos president Hoover. Vi ble fotografert sammen med presidenten og hans norske elghund — som sammen med Sonja Henie stod i midten, hun med sin annen olympiske gullmedalje på brystet. Fotografiet kan sees på en av veggene i Kikutstua!

I 1938 ble jeg forflyttet til London som legasjonsråd, og dermed opplevde jeg i denne stilling begebenhetene omkring den 9. april 1940.

Jeg vil si noen ord om «den forutseende utenriksledelse». Hva ligger egentlig i dette begrep? Det skulle jo være et slags påskudd for de sterke reduksjoner som fant sted i vårt forsvar og som begynte da Folkeforbundet startet sin nedrustningspolitikk. I stedet skulle mellomfolkelige traktater sikre freden i Europa. Det het seg at utenriksministeriene i de forskjellige land av sine utenrikske stasjoner skulle holdes underrettet om eventuell truende krigsfare. Men avgjørelsen om sikkerhetstiltakene måtte selvfølgelig ligge hos regjeringen.

Allerede ved min tiltredelse i London i 1938 fikk jeg det sterke inntrykk av at minister Erik Colban meget klart hadde gjort oppmerksom på at den politiske himmel ikke lenger var så skyfri! Han hadde tidligere vært sjef for Minoritetsavdelingen i Folkeforbundet og foretatt en rekke reiser rundt om i Europa. Deretter var han en kortere tid minister i Paris og etterfulgte så minister Benjamin Vogt i London i 1934.

Han hadde sendt flere rapporter hjem, hvori han pekte på de tydelige tegn til at forholdene mellom stormaktene ikke var de beste. Og selv hadde jeg som observatør ved flere internasjonale konferanser, hvor såvel tyske som italienske og spanske representanter deltok, et levende inntrykk av at spenningen var økende, og dette ble naturligvis innberettet til Utenriksdepartementet.

Sommeren 1939 var minister Colban som vanlig på ferie på sitt sommersted på Skåtøy, og jeg bestyrte legasjonen som chargé d'affaires. I juli måned var det tydelig bl a av meddelelser i pressen at situasjonen begynte å bli meget kritisk. Colban hadde bedt

meg om underretning hvis det skulle bli en krise, så han kunne komme tilbake til legasjonen i tide. Jeg fant henimot midten av juli at jeg burde telegrafere til Utenriksdepartementet og be om at Colban måtte bli underrettet om situasjonen og anmodet om å vende tilbake til London. Det kom imidlertid ingen reaksjon fra departementet. Den svenske minister Prytz var også på ferie, og jeg konfererte med min svenske kollega, legasjonsråd Pousette, og spurte om han hadde foretatt seg noe for å få ministeren tilbake til London. Han hadde tydeligvis mest lyst til selv å sitte som sjef, og mente det kunne ikke haste.

I Oslo var man øyensynlig av den oppfatning at det ikke var heldig å avbryte ministerens ferie og sende ham tilbake til London. Det ville i tilfelle skape uro hos folk, og derfor ble intet gjort. Imidlertid fikk jeg beskjed om at den svenske minister var beordret tilbake fra Stockholm, og jeg telegraferte da direkte til Colban på Skåtøy og meddelte dette, hvorefter Colban hurtigst mulig reiste tilbake og overtok bestyrelsen av legasjonen. Og ikke lenge etter brøt jo krigen ut. Tyskerne marsjerte inn i Polen, og England erklærte Tyskland krig den 3. september 1939.

Krigen gikk så sin gang. Hjemme opplevde vi bl a Altmarkaffæren, og luften ble mer og mer ladet med penning. Det var en stor feil at Norge ikke hadde styrket sine legasjoner i de viktigste hovedsteder med militære attachéer. Det var vel bare i Helsinki vi denne gang hadde en militærattaché på stedet. Under den første verdenskrig hadde statsråd Holtfodt sørget for militære attachéer. Således var Carl Gulbranson («Knage») i London med daværende løytnant Arne Dahl som assisterende militærattaché, i Berlin oberstløytnant Gudmund Schnitler, og i Paris major Johan

Sverre. Marineattachéer var også på plass: Sigurd Scott-Hansen i London og Christopher Meyer i Berlin.

I London måtte denne gang alt improviseres. Orlogskaptein Johannes Jacobsen, som tilfeldigvis var i London for å kontrollere byggingen av de nye motortorpedobåter som den norske regjering hadde bestilt i England, ble den 10. april av Colban ansatt som marineattaché, og ulønnet kaptein Nils Petersen ble militærattaché.

Den 8. april var en meget dramatisk dag ved legasjonen. Like før lunsjtid fikk minister Colban en telefonoppringning om å komme ned i Admiralitetet til admiral Nichols, som han kjente fra sin tid i Geneve. Colban var imidlertid bundet av en innbydelse til lunsj hos Mr. Attlee, som var Labour-partiets leder, og han mente det var viktig å gå til ham. Colban sendte derfor meg ned i Admiralitetet, hvor jeg ankom ved 12-tiden. Admiral Nichols overleverte meg en kort skriftlig melding, hvorav fremgikk at en tysk flåteavdeling var på vei til Narvik og antagelig ville ankomme der ved midnattstid. Muntlig ble det tilføyet at det sannsynligvis kunne bli allerede kl. 2200.

Jeg skal si jeg fikk fart på meg. Jeg hoppet inn i en drosje og kjørte til Kensington Hotel ved Palace Green, hvor jeg visste at legasjonssekretær Harald Juell pleide å spise lunsj. Jeg fikk ham i en fart med meg, da denne viktige melding jo måtte sendes i chiffertelegram til Oslo. Da telegrammet var vel ute av legasjonen, telefonerte jeg til Utenriksdepartementet, hvor jeg straks fikk ekspedisjonssjef Tostrup i tale og bad ham øyeblikkelig få dechiffrert telegrammet, da det gjaldt tysk angrep på Narvik. Av sikkerhetsmessige hensyn kunne ytterligere opplysninger ikke gis i telefonen.

Neste dag var all forbindelse med Oslo brutt, og legasjonen var

helt isolert fra de hjemlige myndigheter.

Det var en tilfredsstillelse for oss senere å få bekreftet at meldingen gjennom Utenriksdepartementet og de militære instanser hjemme var kommet til de militære sjefer i Narvik i tide så de var forberedt på tyskernes angrep. Av kommandør Per Askims rapport om sjøslaget på Narvik havn den 9. april fremgår det at meldingen kom frem til ham kl. 2000 den 8. april, og at 9 tyske jagere kl. 0320 den 9. april i sterk fart kom inn Ofotfjorden. De første skudd fra «Norge»s 21 cm kanoner ble avfyrt mot to av de tyske jagere kl. 0445.

Den britiske admiral som brakte oss meldingen i London fikk dessverre en sørgelig skjebne, idet han gikk ned med sine to prektige slagskip «Prince of Wales» og «Repulse» utenfor Singapore i 1942, etter japansk luftangrep.

Det er riktig å opplyse at minister Colban og jeg den 9. april om formiddagen gikk ned i Admiralitetet for å orientere oss om situasjonen. Det falt da naturlig å spørre hvorfor den britiske flåte ikke hadde grepet inn overfor tyskerne. Svaret var: «The weather was too bad».

Jeg vil også fortelle om en annen episode som inntraff to dager senere. Den tidligere «First Sea Lord Sir Roger Keyes of Zeebrügge and Dover» var meget oppbrakt over den passive holdning som hans etterfølger Sir Dudley Pond inntok overfor Norge i tiden etter 9. april. Admiral Keyes mente at det burde gjøres et fremskutt forbi Agdenes for å besette Trondheim. Han mente det kunne skje ved å sende et par annenrangs kryssere inn i fjorden uten å behøve å risikere noen verdifulle fartøyer. For å få litt orientering henvendte han seg til legasjonen, og kaptein Jacobsen og jeg dro ned til ham i hans bolig i Chelsea. Vi hadde litt tilfeldig kartmate-

riale med oss som ble breidt ut på gulvet, og vi påviste hvor befestningsanleggene ved Agdenes lå. Admiralen henvendte seg deretter direkte til Churchill, som tydeligvis ikke var særlig interessert i dette foretagende. Admiral Keyes, som var medlem av Parlamentet, gjentok her, iført sin admiralsuniform, sine bebreidelser over at intet ble gjort.

Vi forsøkte også å få Philip Noël-Baker, Fridtjof Nansens tidligere medarbeider, som også var medlem av Underhuset, til å påvirke den britiske regjering. Han arrangerte et møte, hvor også Lord Cecil var til stede, men det kom ikke noe ut av dette.

Jeg skal nå gi et glimt av mitt arbeid som militærattaché og formann i Flyktningerådet i Stockholm.

I juni 1941 spurte general Fleischer, som da var sjef for Hærens Overkommando, om jeg kunne tenke meg å overta militærattachéstillingen i Stockholm. Den var blitt ledig ved at daværende oberst, Oscar Strugstad, var kalt over til London for å bli sjef for brigaden i Skottland.

Jeg var svært glad for dette, da en ny oppgave alltid er fristende og arbeidet ved legasjonen i London var blitt mer eller mindre redusert etter hvert som Utenriksdepartementet ble organisert og overtok mange av oppgavene og forbindelsene direkte med Foreign Office.

Jeg for mitt vedkommende hadde jo en rekke kontakter fra før krigen i Stockholm. Bl a hadde jeg vært styremedlem i Det Internasjonale Skiforbund. Sjefen for den svenske hær, general Ivar Halmquist, var nå president for FIS, og generalsekretæren, oberstløytnant grev C. G. D. Hamilton, hadde jeg ofte vært sammen med på skikongresser.

Jeg avvirket mitt arbeid ved legasjonen og orienterte meg om stillingen for de norske styrker

som etter hvert var blitt bygget opp i Dumfries og ved Marinens stasjoner i Skottland.

Min kone og jeg dro så opp til Leuchars, hvor vi sammen med kommandørkaptein Hans Henriksen, som skulle overta marineattachéstillingen i Stockholm, gjorde oss klare til å reise. Som vanlig var avreisetiden svært ubestemt, og ventetiden ganske lang, men endelig, den 21. juni, var vi på vingene om natten på vei til Bromma. I min bagasje hadde jeg med en del millioner norske kroner i sedler som Norges Bank i London via Stockholm skulle sende til det okkuperte Norge.

Like før avreisen fikk vi beskjed om at det svenske utenriksdepartementet ikke ønsket at den norske legasjon i Stockholm skulle utstyres med nye militære attachéer. Tyskerne hadde nemlig presset på for at den norske legasjon i Stockholm skulle nedlegges, men utenriksminister Günther hadde oppnådd å forhindre dette. Han fikk gjennomført at legasjonen kunne fortsette med det personell den hadde, men noe nytt personell var utelukket.

Vårt fly var som sagt klar til start, og vi kunne ikke vende tilbake. Vi svevet derfor bokstavelig talt i luften, også hva vår virksomhet angikk, og vi ble ikke godtatt av svenskene som nye militære attachéer og kunne ikke anerkjennes i noen diplomatisk stilling.

Jeg kom således ikke i virksomhet som vanlig militærattaché. Kaptein Roscher Lund, som hadde etterfulgt Strugstad, var kalt over til London, og kaptein Ørnulf Dahl var den som i navnet stod som militærattaché overfor de svenske myndigheter. Daværende løytnant Paal Frisvold var også knyttet til militærkontoret.

Situasjonen i Stockholm var den gang nokså vanskelig. Et stort an-

tall norske ungdommer var kommet til Sverige og ventet på å få reise videre med fly til Storbritannia. Men flytrafikken svikter helt. Den norske regjering fikk ikke til disposisjon de transportfly som britene hadde lovet, og dermed hopet de norske flyktingene seg opp i Stockholm, til stor misnøye såvel for dem selv som for de svenske myndigheter.

Jeg fikk da anmodning fra utenriksminister Trygve Lie om å organisere et flyktningsråd, hvor jeg skulle være formann og Martin Tranmæl nestformann. Dessuten ble en av flyktingene valgt som tredje medlem av rådet.

Jeg ble av statsråd Frihagen introdusert i den svenske Socialstyrelse for å organisere arbeidet med de norske flyktinger. Det var ikke helt enkelt. Det hadde vært etablert flyktningsleirer på flere steder i Sverige, bl a i Örebro i Småland, hvor den senere justisminister Oscar Gundersen var flyktningsjef til å begynne med. Senere kom han over til London, og nye sjefer måtte etter hvert settes. Etter en tid ble jeg anmeldt som legasjonsråd ved legasjonen, og fikk således diplomatisk status.

Tranmæl og jeg reiste rundt og talte oppmuntrende til flyktingene i de forskjellige leirer. Jeg opptrådte en gang ved en sammenkomst i Innsjön i Dalarne sammen med Willy Brandt, som den gang var norsk statsborger og flykting. Det ble også stiftet en illegal idrettsforening med regelmessige øvelser ved Hjorthagan og skirenn ved Fiskartorpet. En gang hadde vi skikurs i Dalarne med Johan Grøttumsbråten som instruktør. Han var en av de kurérer som fra tid til annen kom fra Norge med viktige meldinger.

Det neste glimt fra mitt opphold i Sverige gjelder *Kvarstadbåtene* som gikk ut fra Göteborg 31. mars 1942. Det ble jo et delvis mislykket foretagende. De svenske domstoler hadde forhålt avgjørelsen så

lenge at dagslyset vanskeliggjorde utseilingen av de 10 norske båtene (det var 11 i det hele) på Göteborg havn. Bare 3 av de 10 kom frem over Nordsjøen, 2 returnerte til Göteborg og kom i sikkerhet, mens resten bl senket — av sine egne mannskaper. Militærkontoret hadde sørget for skyttere ombord i disse båtene, mens den øvrige ordning stod under britisk ledelse. De var befrakket av den britiske regjering, og det var handelsattachéen ved den britiske legasjon Sir George Binney, som hadde ledelsen av foretagendet.

Mot slutten av mitt opphold i Stockholm høsten 1943 var oppsetningen av *politroppene* kommet godt i gang. De stod til å begynne med under det norske Justisdepartements ledelse, og det var justisminister Terje Wold som kom over fra London for å ordne saken med de svenske myndigheter. Overlege Carl Semb hadde forberedt den ved å samle skikkede flyktinger i leirer for vaksinasjon, i påvente av hjemkomsten til Norge. Han hadde gode forbindelser blant de svenske helsemyndigheter, som hjalp til med saken. Under disse leirsamlinger drev man også gymnastikk og andre forberedende militærøvelser, og Semb fremla modeller til uniformssaker.

Tidlig på året var oberstløytnant Ole Berg kommet over fra Norge, og det ble bestemt at han skulle overta militærattachéstillingen. Foreløbig var også han blitt anmeldt i det svenske Utrikesdepartement som legasjonsråd. Jeg hadde valget mellom å fortsette ved legasjonen i Stockholm i legasjonsrådsstilling og å reise tilbake til London. Jeg foretrakk det siste, og gjeninntreide i min stilling som legasjonsråd der.

Kort tid etter min tilbakekomst til London ble jeg utnevnt til sendemann og akkreditert president dr. Eduard Benes. Jeg ble da hen-

tet på den norske legasjon i 10 Palace Green av den tsjekkiske protokollsjeff, minister Skalitski. Daværende major, Sverre Refsum, som var blitt utnevnt til militærattaché hos tsjekkosløvakkerne, fulgte i særskilt bil, hentet av presidentens adjutant.

Vi kjørte til Belgrave Square, hvor presidenten tok imot overensstemmende med det vanlige seremoniell, med utveksling av taler og etterfølgende samvær.

Jeg var således blitt godt beskjeftiget både med ledelsen av denne legasjon og med mitt ordinære arbeid i vår egen legasjon.

Den gang var det for øvrig liten arbeidsro i London takket være tyskernes bombing med V1 og siden V2. Men endelig var da krigen slutt, og hjemreisen til Norge stod for døren. Kronprins Olav var da allerede reist hjem og var ankommet i Oslo 13. mai.

Ut på sommeren fikk jeg også anledning til et kort ferieopphold i Oslo, men måtte nokså snart reise tilbake til London for å bestyre ambassaden som chargé d'affaires. I august 1945 fikk jeg den nettopp avgåtte handels- og justisminister Terje Wold som min underordnede ved ambassaden. Wold ventet på å bli utnevnt til høyesterettsdommer, og inntil dette kunne skje ville han gjerne arbeide som ambassaderåd i London. Vi fikk kort etter besøk av høyesterettsjustitiarius Paal Berg, som jo hadde vært motstandsbevegelsens leder hjemme under krigen. Vi holdt en hyggelig middag for ham på Grosvenor House Hotel, hvor mange interessante begivenheter ble omtalt.

Imidlertid hastet det for meg med å reise til Praha og tiltre mitt nye embede der. I amerikansk fly gikk reisen via Frankfurt, hvor vi måtte overnatte, og neste dag til Praha. Flyplassen Zuzine ligger på høydene vest for byen, og jeg fikk et utmerket utsyn over dem som jeg jo kjente så godt fra

Gjems, Blom og Storhaug

Statsautoriserte revisorer

Fridtjof Nansens vei 2 — Tlf. 69 58 65

OSLO 3

Ing. firma

Venocas

Postboks 2629 - Tlf. 21 45 82 - 21 05 44

5010 BERGEN

LEVERANDØRER AV:

Rullekjeder og transportkjeder.

Dreiebenker o. a. verktøymaskiner.

«NONFRIC» kunststoff til slidedeler

glidelister m.m. - Profil - bolt - plater

m.m. fra lager.

*Vi fører meget stort og velassortert
lager til alle militære kjøretøyer . .*

A.S FREDRIKSEN & CO. LTD.

Grefsenvn. 26, Oslo 4

Telf. * 15 22 90

AC ELEKTRO A/S

3901 PORSGRUNN

tidligere besøk — ved floden Moldau, med de mange tårn og kirkespir — et praktfullt skue. Heldigvis var ikke krigsødeleggelserne så store, for tyskerne anså Prag som sin egen by, og amerikanerne hadde bare sluppet noen få bomber i omegnen.

Jeg var som sagt veldig glad for å komme tilbake til Praha, og gikk straks i gang med organiseringen av den nye legasjon.

Tsjekkoslovakene hadde før krigen hørt til vår legasjon i Warszawa, hvor minister Niels Ditleff var sjef. Noe fast kontor fantes derfor ikke. Den honorære generalkonsul var borte, og jeg måtte ta inn på hotell.

Tsjekkoslovakia var fremdeles et okkupert land, for størstedelen av russerne. Bare i den vestlige delen, omkring byen Pilsen, holdt amerikanerne til. Russerne «levet av landet» og var ikke populære, mens amerikanerne hadde egne forsyninger og delte sine varer ut til befolkningen.

Kort tid etter min ankomst skulle det holdes handelsforhandlinger, og to representanter kom fra Oslo for sammen med meg å delta i disse. De to var generaldirektør Owe og direktør Paulsen fra Handelsdepartementet. Begge var iført «blå-oberst»-uniform (siviloffiserer) — dette for å gjøre det lettere for dem å bevege seg omkring i byen. Men de russiske soldater respekterte ikke disse uniformene. Da «oberst» Owe bega seg med sitt fotografiapparat i gatene i Praha, kom en russisk jeep full av soldater, og en av dem sprang straks ned og ville bemektige seg Owe's apparat. Soldaten hadde for øvrig 6 armbåndsur om sitt høyre håndledd som han nok hadde stjålet fra andre. Heldigvis fikk generaldirektøren assistanse av en russisktalende tsjekker, så han kunne beholde sitt apparat.

I oktober ble okkupasjonen hevet, takket være den amerikanske

ambassadørs formidling, og såvel russerne som amerikanerne trakk seg ut av landet. —

Det første man som sendemann må foreta seg etter å ha meldt seg i utenriksministeriet er å avlegge visitter hos sine diplomatiske kolleger. Jeg skal her bare nevne min visitt hos Sovjets ambassadør Zorin. Det viste seg at han nok var Moskvas meget betrodde mann, og han kom til å spille en stor rolle i begivenhetene fremover. Han hadde sin ambassade i en stor og praktfull ekspropriert villa som lå i en av byens vakre parker. Jeg møtte frem til avtalt tid og ventet litt i en stor mottageleshall, hvoretter jeg av en sekretær ble vist inn til ambassadøren. Han hilste på meg i døren på russisk, men ikke før var døren lukket bak oss før han spurte: «Warum hat man nicht den Quisling erschossen?» Jeg svarte at Quisling var arrestert og at det pågikk rettssak mot ham overensstemmende med norsk lov, men at jeg var overbevist om at han ville få sin rettferdige straff. Noe mer ble ikke sagt om dette.

Jeg måtte tenke på den gang daværende justisminister Terje Wold under krigen hadde avlagt et besøk i Moskva og hadde fortalt der at Knut Hamsun støttet tyskerne og derfor ble betraktet som landsforræder. Straks ble det av de tilstedeværende russere sagt at Hamsun måtte man da ikke gjøre noe med. Han var jo en stor forfatter! —

Under mitt opphold i Praha hadde jeg den store glede å få ta imot en norsk kulturdelegasjon under ledelse av statsråd frøken Aslaug Aasland og med følgende medlemmer: ekspedisjonssjef Einar Boyesen, prorektor Arnholm ved Oslo Universitet, videre professor Francis Bull, generalene Riiser-Larsen og Strugstad, samt en representant for Utenriksdepartementets Pressekontor. Det var et

meget vellykket besøk. Delegasjonen fikk foretrede for president Benes, og Bratislava, hovedstaden i Slovakia, ble besøkt. Slovakerne var jo uhyre takknemlige for det Bjørnstjerne Bjørnson i sin tid hadde utrettet for dem. Hans profil var avbildet på en fjellvegg med n takknemlig hyldset. Det var hyggelig at Francis Bull var med og holdt en praktfull tale på fransk om Bjørnson ved denne anledning.

I løpet av de følgende måneder var det en rekke offisielle besøk i Praha: Eisenhower, Montgomery, marskalk Vorosjilov. Den sistnevnte, som hadde kommandoen i Ungarn, holdt en storartet mottagelse i den russiske ambassade, hvor han opptrådte i en flott hvit uniform og viste seg som en utsøkt kavaler overfor de innbudte damer. Rød champagne ble servert i overflod.

Trygve Lie kom også på besøk som FN's generalsekretær, og jeg fikk anledning til å holde en middag for ham og delta i regjeringsmiddag.

Videre fikk jeg hilse på Jugoslavias president Tito. Han kom høsten 1945 på offisielt besøk til president Benes. Han hadde meget sterk beskyttelse på grunn av et påstått attentatforsøk på veien fra Warszawa, hvor han først hadde vært. I programmet i Praha inngikk en operaforestilling, og mens Benes satt sammen med sin sekretær i sin losje, var Tito i losjen ved siden av omgitt av en mannsterk sikkerhetsvakt av kjempestore karer.

Neste dag holdt Tito mottagelse i et slott utenfor Praha, hvor han bodde, hvorunder jeg hadde en hyggelig samtale med ham.

I oktober 1945 overvar jeg president Benes' gjenvalg som president for en ny fireårsperiode. Det fant sted i den gamle historiske kongehall i Hracin-slottet, hvor nasjonalforsamlingen ifølge tradisjonen kom sammen for å foreta

valget. Det var en meget spartansk utstyrt sal i en svært dystert bygning. Denne ligger på høyden som stuper bratt nedover mot den lave bydel ved elven. Kaster man blikket ut av vinduene, ser man hvor bratt dette stupet er. Det var her Prahas rådmenn i 1618 ble kastet ut av vinduene. De var katolikker, og det var motstanderne av katolisismen som hev dem ut, og dermed begynte 30-årskrigen.

Kort tid etter gjenvalget av president Benes fikk jeg anledning til å overrekke ham Storkorset med kjede av St. Olavs Orden som en anerkjennelse fra Kong Haakon av det gode samarbeid som hadde hersket mellom våre regjeringer i London under krigen.

President Benes' funksjonstid skulle ikke komme til å vare så lenge. Han var heller ikke ved særlig god helse. Det ble sagt at han under en parade for gamle veteraner hadde fått solstikk og senere ikke var særlig vel til pass.

Samtidig som jeg var sendemann i Praha ble jeg i oktober 1946 akkreditert som minister i Wien. Jeg reiste derfor dit for å overlevere mine akkreditiver til Østerrikes president. Landet var på den tid okkupert av de fire stormakter som hver hadde sitt okkupasjonsområde. Byen Wien var fellesområde, og der var det patruljering av jeoper med soldater fra hver okkupasjonsmakt, sittende sammen fire i hver jeep.

Tilstanden i byen var bedrøvelig. De sentrale deler var bombet og ødelagt, bl a lå den praktfulle Stephansdomen delvis i ruiner. Jeg ble av den østerrikske protokolltjeneste anvist kvarter i Hotel Krantz, som hadde fått en bombe tvers gjennom oppgangen og gjorde det vanskelig å komme tørrskodd opp til mitt rom i en av de øverste etasjer. I byen var det mangel på kull — kull-

grubene lå nemlig i den russiske sone. Det var vanskeligheter med oppvarmingen både i hotellet og i utenriksministeriet på Ballhaus Platz, hvor personalet satt med frakker på i kontorene. Restauranter var det dårlig med, så jeg ble utstyrt med matbilletter og kunne spise middag i Rådhuset, hvor også regjeringskontorenes personale spiste billig middag i en stor sal i kjelleren.

Jeg ble mottatt i audiens hos president Karl Renner, som holdt til i en beskjeden villa i forstaden Grinzig. Dessuten måtte jeg melde meg for det allierte militære kontrollråd, som holdt fellesmøte hver måned. Denne måned var det i det amerikanske hovedkvarter på Hotel Bristol i Ringsstrasse, og den amerikanske sjef presiderte ved dette møte. Rundt et stort, firkantet bord satt de fire kommandanter med sine staber — amerikanerne på den ene side og til høyre for dem britene. Videre vis-a-vis franskmennene, og så russerne. Jeg ble forestillet for forsamlingen med noen vennlige ord av den amerikanske general, som nevnte den norske innsats i krigen mot Hitler. Jeg gikk deretter rundt bordet og håndhilste på samtlige ca. 40 offiserer og takket til slutt i en kort tale for de vennlige ord som var uttalt om Norge. Dermed var presentasjonen besørget, og jeg var godtat som norsk sendemann i Wien.

Senere besøkte jeg sjefene i deres hovedkvarter — britene i slottet Schönbrunn, amerikanerne i Salzburg like ved Borregaards fabrikk i Halein, og til slutt hilste jeg på general Bethouard i Innsbruck, og brakte ham en hilsen fra major Finn Qvale, som hadde hatt generalen som elev ved Vinterskolen i 1934. Som bekjent førte general Bethouard kommandoen over de franske tropper som i juni 1940 deltok i gjenerobringen av Narvik.

Under dette mitt første besøk i Wien hadde jeg den store glede å få overlevert *det unionsflagg som ble firt på Akershus den 9. juni 1905*. Flagget var kommet til Østerrike ved slutten av krigen med et par østerrikske soldater i tysk tjeneste, som hadde funnet flagget i en bygning på Akershus. Jeg hadde fått høre at dette flagget skulle overleveres til meg når jeg kom til Wien, og selv hadde jeg fått med meg en verdifull sabel som en tysk marineoffiser hadde bemektiget seg i et østerriksk slott tidlig under krigen og tatt med til Norge, og som han hadde måttet gi fra seg ved frigjøringen.

Overleveringen av flagget fant sted den 8. oktober 1946, og det var innenriksminister Helmer som arrangerte en meget stilfull seremoni i en stor sal på Wiens brannstasjon. Østerrikerne hadde jo ingen militære styrker, men jeg ble meget overrasket over å se at ute på gårdsplassen på brannstasjonen paraderte en flott avdeling brannkonstabler da jeg ankom sammen med min konsul til høytideligheten. I en sal var flagget, som var meget stort, lagt ut på et svært bord, og innenriksministeren gav en kort beretning om hvorledes det var kommet til Wien, og at man nå på grunn av det gode forhold mellom Østerrike og Norge ville levere det tilbake.

Jeg takket meget for flagget, som jeg fortalte ville inngå i det norske Hærmuseum på Akershus Festning i Oslo. Jeg har et avisutklipp hvor denne begivenhet ble skildret med følgende overskrift: «Oesterreicher retteten Norwegens Fahne. Feierliche rückgabe — Ein symbolischer Akt der Freundschaft».

— —

I juli 1947 sendte den tsjekkosllovakiske regjering en kulturdelegasjon til Norge, som gjengjeld for det norske besøk i Tsjekko-

slovakia. Jeg hadde forelagt saken for utenriksminister Jan Masaryk og hatt flere konferanser i hans leilighet i Cernin Palace, som var Utenriksministeriets praktfulle bygning på toppen av Hracin-høyden. Jan Masaryk hadde hatt et anfall av influensa og jeg konfererte derfor med ham i hans soveværelse. Det var i dette rom han ble skutt og deretter kastet ut av vinduet den 10. mars 1948.

Kulturdelegasjonen reiste med norsk fly over Frankfurt og opp over Jylland til Fornebu. Foruten formannen Jan Masaryk bestod den av ekspedisjonssjef Kucka i Kulturministeriet, senere ambasadør i Oslo, og flygeneral Janusek, som hadde vært i Storbritannia under krigen og samarbeidet med våre flygere. Videre infanterigeneral Sirica fra Slovakia. Den norske honorære generalkonsul i Praha, Rott, var også med. Det var lagt opp et meget godt program i Norge. Jan Masaryk holdt foredrag i Universitetets Aula, utflukter ble arrangert: en over Grua til Søsterkirkene på Gran, og en annen St. Hansaften — med en av Marinens jagere til Veierland, hvor det var bading og svømmekonkurranse mellom utenriksminister Halvard Lange og forsvarsminister Jens Chr. Hauge. Jeg var oppnevnt som dommer — et meget vanskelig verv, da begge var fremragende både stupere og svømmere. Jeg tildelte min egen sjef Lange førstepremien.

Til slutt var det en utflukt til Maihaugen og Bjørnsons Aulestad, og på tilbakeveien besøk i Eidsvoldsbygningen, hvor herr Kucka priste det norske demokrati og vår Grunnlov i høye toner.

Midt under oppholdet måtte imidlertid Masaryk i største hast reise tilbake til Praha. Regjeringen der hadde fått tilbud om Marshall-hjelp, og Jan Masaryk hadde uttalt til utenriksminister Lange sin store glede over dette. Men da han kom hjem til Praha

ble han meget bestyrtet over å høre at tilbudet var blitt avslått etter inngripen fra Moskva.

Da jeg kom tilbake til min post i Praha, fikk jeg bange anelser om hvordan forholdene kom til å utvikle seg i landet.

I mai 1948 skulle det velges ny nasjonalforsamling. Kommunistpartiet hadde ikke hatt særlig fremgang i folket. Kommunistene, under Herr Gottwald, besluttet derfor å foregripe begivenhetene. Herr Zorin, som etter å ha vært i Praha var blitt ambassadør i Paris og senere vært tilknyttet utenriksminnissariatet i Moskva, dukket plutselig opp i Praha, og allerede den 24. februar 1948 kom det til kupp fra kommunistenes side. Tidlig på morgenen var agrarpartiets kontorer blitt okkupert og flere av dets politiske ledere arrestert. Jeg hadde hørt at noe var i gjære og bega meg til plassen i Prahas gamle bydel, hvor det verdensberømte urverk befinner seg. På hvert timeslag kommer det frem middelalderske figurer og slår timetallet på en kjempemessig urskive. På plassen står også et stort nasjonalmonument over den religiøse tsjekkiske helt Johan Ziska, elev av Jan Huss.

Her var det nå samlet en større menneskemasse, og ved 12-tiden kom en lang kolonne med lastebiler fulle av kullgrubearbeidere fra Kladno i den nordøstlige del av Tsjekkoslovakia som var hovedsetet for kommunistene. Taler ble holdt for innføring av folkerepublikk.

Studentene i Praha hadde protestert mot kuppet og satte i gang et demonstrasjonstog som dog ble stoppet etter at det var falt noen skudd.

Valget til nasjonalforsamlingen som var bestemt til mai 1948, ble fremskutt. Men det var ingen

fri avstemning. Det var bare oppstilt én offisiell liste med kommunistiske representanter. Ingen kunne imidlertid nekte noen å legge blanke stemmesedler i urnene. På valgdagen besøkte jeg flere valglokaler. Det var arrangert et vanlig avlukke, hvor man kunne legge sin stemmeseddel, men en kommunist ved døren mente at det ikke var nødvendig å gå inn i dette avlukke. Man kunne avgi sin stemme direkte. Resultatet ble merkelig nok tellet opp etter hvert, og offentliggjort time for time. Til å begynne med viste det seg at det bare var stemt på den offisielle liste, men etter hvert kom antallet blanke stemmesedler til å stige, og til slutt oversteg de blanke sedler de øvrige, og ut på dagen ble derfor hele offentligjørelsen av stemmer innstilt.

Etter valget ble det utnevnt en ny regjering med Gottwald som statsminister, og forskjellige forandringer ble foreslått i Grunnloven. President Benes var uenig i disse grunnlovsendringer og den måte de ble fremmet på, og det endte med at han 7. juni 1948 trakk seg tilbake som president.

Og nå overvar jeg for annen gang et presidentvalg, nemlig valget av Gottwald som president, i den samme sal hvor tredveårskrigen var begynt. Samme dag valget fant sted tok president Gottwald imot Corps Diplomatique på Slottet. Han hadde nettopp også utnevnt seg selv til sjef for de væpnede styrker, iført seg uniform og vært nede og latt slottsvakten paradere for seg.

Vi diplomater opplevde deretter en ganske interessant foreteelse. På den annen side av Slottsplassen hever seg den praktfulle Vituskatedralen, og en trapp fører fra Slottsplassen opp til inngangsporten. Like etter at den nye pre-

sident hadde mottatt oss, ble den brede port til katedralen åpnet, og der stod erkebiskop Beran i sitt imponerende røde ornat, hvoretter presidenten med følge og ledsaget av Corps Diplomatique vandret oppover trappen og inn i katedralen, hvor en katolsk messe fant sted.

Det var ganske komisk å se kommunistene, som ikke var vant til å overvære en katolsk messe. Hver gang menigheten knelte, ble de forvirret stående og se på hverandre.

Erkebiskop Beran hadde vært meget populær under tyskernes okkupasjon og ble betraktet som en nasjonalhelt. Men tross sin popularitet ble han en tid senere fratatt sitt embede samtidig som de katolske eiendommer ble konfiskert av staten. —

«Sokolbevegelsen» skulle denne sommer samle sine medlemmer til oppvisninger på Prahas store stadion. Dette var en nasjonal bevegelse som var stiftet i 1861 på det østerriksk-ungarske monarkis tid, da tsjekkerne og også jugoslaverne arbeidet for sin frigjøring. Hvert tiende år kom menn og kvinner sammen i Praha, mange langveis fra — fra Nord- og Syd-Amerika f. eks. — for å fremvise en mellomting mellom gymnastikk og dans til musikk. Det var i sannhet en strålende nasjonal panslavisk bevegelse.

Gymnastikktroppene i sine vakre drakter hadde innøvet sitt program i lang tid forut. Det var stor tilstrømning av tilskuere til disse oppvisninger og alle plasser på stadion var utsolgt lang tid i forveien. Men da den nyvalgte president Gottwald kom i generalsuniform, var det ingen som helst hyldest, bare demonstrativ

stillhet fra den store folkemengde. Men da presidenten neste dag innfant seg, lød taktfaste leverop. Hva var skjedd? Det var adskil- lig uro på tilskuerplassene om- kring presidenten, og det viste seg at det var utdelt en hel del dob- beltbilletter til tilhengere av par- tiet.

Natten til den 10. mars 1948 skjedde det tragiske mord på utenriksminister Jan Masaryk. Så lenge president Benes var i funk- sjon, hadde han lojalt vært med- lem av regjeringen som utenriks- minister. Men da kommunistene hadde tatt makten, hadde nok Masaryk planer om å forsvinne ut av landet. Da jeg kom på le- gasjonen om morgenen den 10. mars, fikk jeg fra en god kilde høre rykter om uro i utenriks- ministeriets bygning. Det var ikke mulig å få opplyst noe om hva som var skjedd, men det het seg at Jan Masaryk var død. Samti- dig ble all telefon- og telegraffor- bindelse med utlandet stanset. Gjennom en kilde i utenriksmi- nisteriet fikk jeg høre en versjon av hva som skulle ha skjedd. Jan Masaryk hadde hatt kontakt med noen amerikanske venner som hadde et fly stående klart på en flyplass utenfor byen, men han hadde vært overvåket, ble stan- set, ført til sitt rom, skutt av kommunistiske agenter og deretter kastet ut av vinduet ned i gårds- plassen, som lå et dusin meter un- der hans vindu — Det var umulig å få noe av dette bekreftet. Sam- me dag skulle Nasjonalforsamlin- gen samles for å konstitueres, og på Jan Masaryks tomme plass lå en stor blomsterbukett.

Mysteriet omkring mordet var påfallende. Masaryk hadde alltid hatt sin egen personlige lege, men denne hadde ikke fått adgang til den avdøde. En ung doktor fra legevakten var blitt tilkalt, men etterpå ble det helt taust omkring ham.

Jan Masaryk fikk en enestående bisettelse. Først lå han på Lit de Parade i portalen til Cernin-pa- lasset, hvor en enorm menneske- masse paraderte forbi. Jeg gikk selv forbi. Det var naturligvis ikke mulig å konstatere noen be- stemt skade på det som kunne sees av liket.

Bisettelsen fant sted noen dager senere fra Nasjonalmuseet i sen- trum av Praha. Båren ble kjørt gjennom en stor del av byen, med sorgfulle tilskuere langs gatene. Jeg gikk sammen med Corps Di- plomatique i toget som fulgte bå- ren gjennom byen.

Masaryks etterfølger som uten- riksminister var Clementis. Han var kommunist, men hadde opp- holdt seg i London under krigen sammen med eksilregjeringen, som hadde fulgt president Benes og som vendte tilbake til Praha ved frigjøringen i 1945.

Da jeg oppsøkte Clementis som utenriksminister, var han ikke sær- lig imøtekommende overfor meg. Han hadde vel inntrykk av at jeg ikke var særlig begeistret for det nye styre som nå hadde makten i Tsjekkoslovakia. En rekke av de kontakter jeg hadde hatt fra London-tiden ble etter hvert er- stattet av det nye regimes folk. Enkelte, som f eks flygeneral Ja- nusek, som jeg tidligere har om- talt, ble avsatt og forsøkte senere å flykte fra landet, men ble ar- restert og hans senere skjebne kjenner jeg ikke noe til. Det viste seg også at utenriksminister Cle- mentis selv kom i unåde, ble av- skjedit fra regjeringen, stillet for retten og henrettet. En rekke andre av de ledende fra London- tiden led tilsvarende skjebne. Al- lerede ut på sommeren hadde jeg derfor bestemt meg til å skrive til utenriksminister Lange og be om avløsning.

Jeg hadde ingen tillit til det nye styre, og de neppe heller til meg. Jeg reiste derfor hjem på vanlig ferie i august, uten egent- lig å ta avskjed med andre enn mine aller nærmeste kolleger: den danske minister Treschow, den svenske minister Winther og den finske minister Palin.

Etter min ferie vendte jeg i det hele tatt ikke tilbake til Tsjekkoslovakia.

Bileiere på Laksevåg

Hvorfor kjøre over broen, når De midt i Deres distrikt i **Industri- huset A/S, Laksevåg**, finnes et førsteklasses moderne bilverksted?

*Bilreparasjoner
Karosserioppretting
Understellbehandling
Tectylering
Hjulstillingskontroll*

Kontakt oss og bli overbevist

MATHISENS AUTO - CO A.s
avdeling Laksevåg

Lydpotte-service

O. Ingebrigtsen & Sønn

Elsero - Bergen - Tlf. 25 66 74

Vårt rasjonelle opplegg gir Dem gunstigere priser.

Montering - Utskifting kan foretas mens De venter.

Vennligst konferer oss pr. telefon for timeavtale.